

Provschakt i kvarteret Järnstången, Norrköping

Arkeologisk utredning etapp 2

Fornlämning L2009:7173, stadslager
Järnstången 10
Norrköpings stad
Norrköpings kommun
Östergötlands län
Östergötland

Fredric Wirbrand

Provschakt i kvarteret Järnstången, Norrköping

Arkeologisk utredning etapp 2

Fornlämning L2009:7173, stadslager
Järnstången 10
Norrköpings stad
Norrköpings kommun
Östergötlands län
Östergötland

Fredric Wirbrand

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2022

Samtliga foton av Fredric Wirband om inget annat anges.

Omslag: Fredric Wirbrand dokumenterar i schakt 19. I grävmaskinen syns Thomas Valtersson.

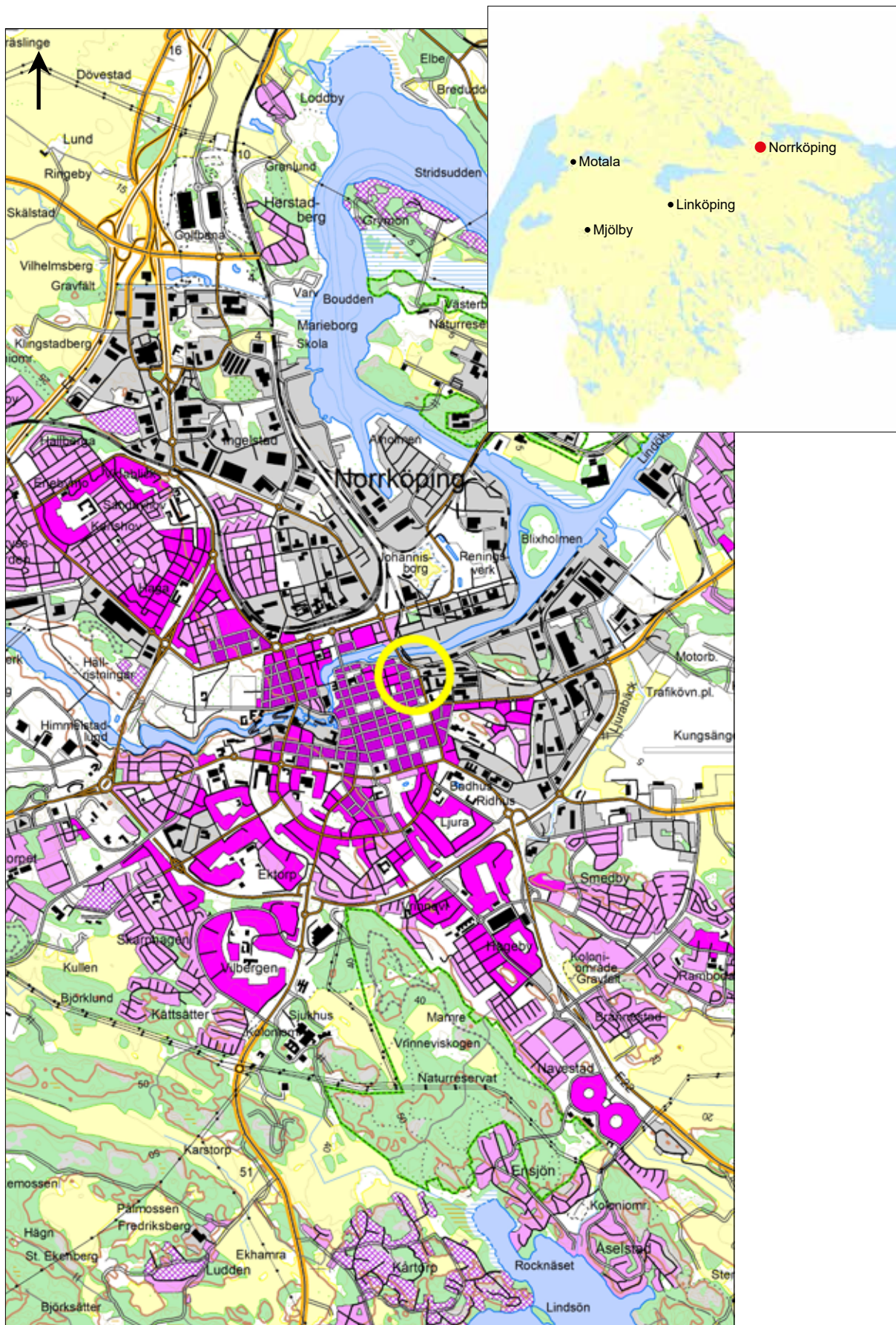
Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 828988 och 850434.

ISBN 978-91-8041-038-0

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö.	6
Tidigare undersökningar.	6
Syfte och målsättning	7
Metod och genomförande	7
Utredningsresultat.	8
Kart- och arkivstudie	8
<i>Kartmaterialet</i>	8
<i>Arkivmaterialet</i>	12
Provschakt.	15
<i>Schakt 1</i>	16
<i>Schakt 2</i>	16
<i>Schakt 3</i>	17
<i>Schakt 4</i>	17
<i>Schakt 5</i>	17
<i>Schakt 6</i>	17
<i>Schakt 7</i>	18
<i>Schakt 8</i>	18
<i>Schakt 9</i>	19
<i>Schakt 10</i>	19
<i>Schakt 11</i>	19
<i>Schakt 12</i>	19
<i>Schakt 13</i>	20
<i>Schakt 14</i>	20
<i>Schakt 15</i>	21
<i>Schakt 16</i>	22
<i>Schakt 17</i>	22
<i>Schakt 18</i>	22
<i>Schakt 19</i>	22
Tolkning och utvärdering	24
Referenser	26
Kartmaterial	26
Fotomaterial	26
Övrigt arkivmaterial	26
Litteratur	26
Tekniska och administrativa uppgifter	28
Bilagor	29
Bilaga 1. Schakttabell	29
Bilaga 2. Kontexttabell	30

Figur 1. Utredningsområdet markerat med en gul ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

I april 2021 utförde Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) en arkeologisk utredning i kvarteret Järnstången i Norrköping. Syftet med utredningen var att ta reda på om det fanns bevarade arkeologiska lämningar inom kvarteret. Kulturlager grävdes därför som regel inte igenom, utan sparades till kommande undersökningar. Nitton schakt med en sammanlagd yta på cirka 600 m² grävdes inom utredningsområdet. Utredningen visade att stora delar av kvarteret var störda efter de byggnader som funnits där fram till 1960-talet, framför allt gällde detta ytorna längs kvarterets kanter. Mellan störningarna påträffades dock arkeologiska lämningar, främst i form av utbredda odlingslager som visade att stora delar av utredningsområdet har varit uppodlat. Dessutom framkom lämningar efter en träskodd brunn, ett hus med trägolv från 1700-talet samt några stenlagda gårdsplaner.

Inledning

Den 12–23 april 2021 utförde Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) en arkeologisk utredning etapp 2 i kvarteret Järnstången (fastigheten Järnstången 10) i Norrköping. Området ligger precis utanför fornlämning L2009:7173, Norrköpings historiska stadslager. Anledningen till utredningen var att Heimstaden Järnstången AB planerar att bygga bostäder i kvarteret, som nu helt upptas av en parkeringsplats (figur 2). Beslut om utredning fattades av Länsstyrelsen i Östergötlands län (beslutsdatum 2020-12-04, dnr 431-16787-2020). KM:s projektledare för utredningen var Fredric Wirbrand, som även har skrivit denna rapport. Kart- och arkivstudien har utförts av Fredric Wirbrand och Mattias Johansson.

Figur 2. Översikt över utredningsområdet. Foto från sydväst.

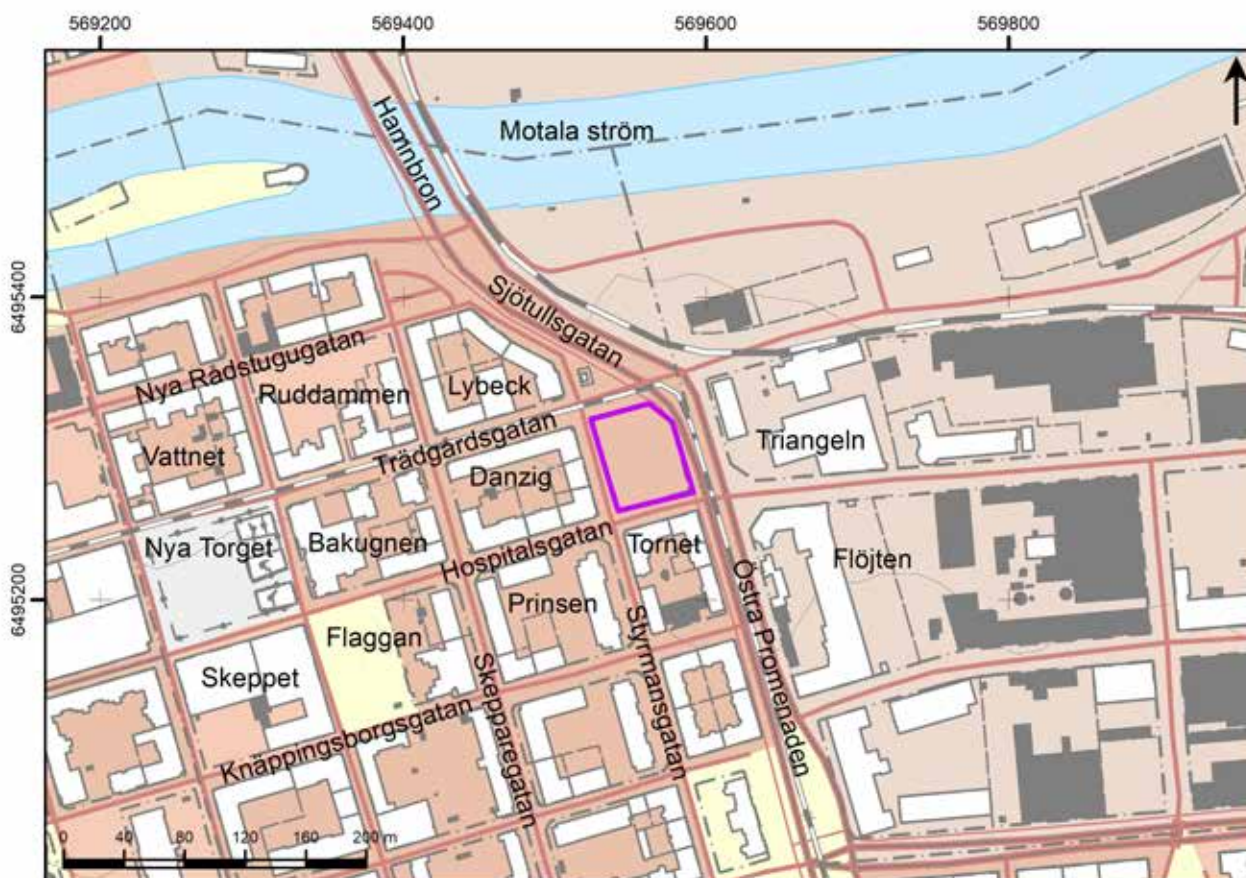
Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet var cirka 3 000 m² stort och upptog hela kvarteret Järnstången (figur 3). Kvarteret ligger i östra delen av centrala Norrköping, cirka 140 meter söder om Motala ström. Det gränsar i öster till Östra Promenaden, i norr till Trädgårdsgatan, i väster till Styrmansgatan och i söder till Hospitalsgatan. Vid utredningstillfället upptogs kvarteret helt av en grusad parkeringsplats. Ytan ligger 5–7 meter över havet och är flack, men sluttar svagt mot nordöst. Gränsen för fornlämningen Norrköpings stadslager, L2009:7173, går direkt väster om kvarteret, längs med Styrmansgatan.

Tidigare undersökningar

Det har aldrig tidigare utförts några arkeologiska insatser i kvarteret Järnstången, och inte heller några i de direkt intilliggande kvarteren. De närmaste undersökningarna har gjorts i kvarter och gator som ligger över 100 meter längre västerut.

Under 2001 utfördes både en för- och en slutundersökning på tre tomter i kvarteret Vattnet. Då påträffades en stenkällare från 1600-talet (Karlsson m.fl. 2001). Vid en förundersökning på Nya torget samma år framkom odlingslager, men inga andra lämningar (Sundberg 2001).

Figur 3. Utredningsområdet, markerat med en lila polygon, med omkringliggande kvarter och gator. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:5 000.

Flera arkeologiska undersökningar har ägt rum i kvarteret Ruddammen. En yta i södra delen av kvarteret var föremål för en förundersökning och en efterföljande undersökning 2010. Då påträffades både odlingslämningar och bebyggelse från 1600-talet fram till nutid. Lämningsarna kunde delas in i sex faser, och spår efter stadsbranderna 1655 och 1719 syntes i materialet. De äldsta lämningarna som undersöktes var odlingslager, och innan stadsbranden 1655 verkade endast enklare träbebyggelse ha funnits på platsen. Efter 1655 syntes spår efter den nya stadsplanen och ett stort stenhus uppfördes. Ytterligare ny bebyggelse tillkom efter 1719 och under 1700-talet odlades även tobak och medicinalväxter i kvarteret (Bertheau & Dardel 2010; Carlsson & Runer 2012). Ytterligare en förundersökning genomfördes i norra delen av kvarteret Ruddammen under 2016. Då påträffades lämningar från framför allt 1600- och 1700-talet. Bland annat undersöktes husgrunder, källare och odlingskontexter (Romedahl 2017).

Vid en arkeologisk förundersökning 2013 i sydvästra hörnet av kvarteret Skeppet, nära korsningen Knäppingsborgsgatan-Kristinagatan, påträffades bebyggelselämningar från 1600- och 1700-tal, brandlager samt äldre och yngre odlingsspår. En analys av makrofossiler visade att det odlats medicinalväxter, tobak och kål (Hedvall 2013, 2017).

Under 2019 utfördes en schaktningsövervakning då fiberledningar grävdes ner i Skepparegatan väster om det aktuella utredningsområdet. Vid korsningen Skepparegatan-Hospitalsgatan påträffades en möjlig stenkonstruktion, och ett kulturlager tangerades i botten av schaktet. Några meter längre norrut framkom en stensamling som tolkades vara en äldre gatstensläggning. Schaktet fortsatte sedan norrut till korsningen Skepparegatan-Nya Rådstugugatan utan att några fler arkeologiska lämningar påträffades (Hedvall 2019).

Vid en schaktningsövervakning i kvarteret Flaggan 2020 påträffades bebyggelse i form av en husgrund från 1800-talets första hälft. Dessutom framkom en stenläggning, en avfallsgrop samt ett kulturlager som utifrån fynd tolkades vara från 1700-talet (Öjhage 2020).

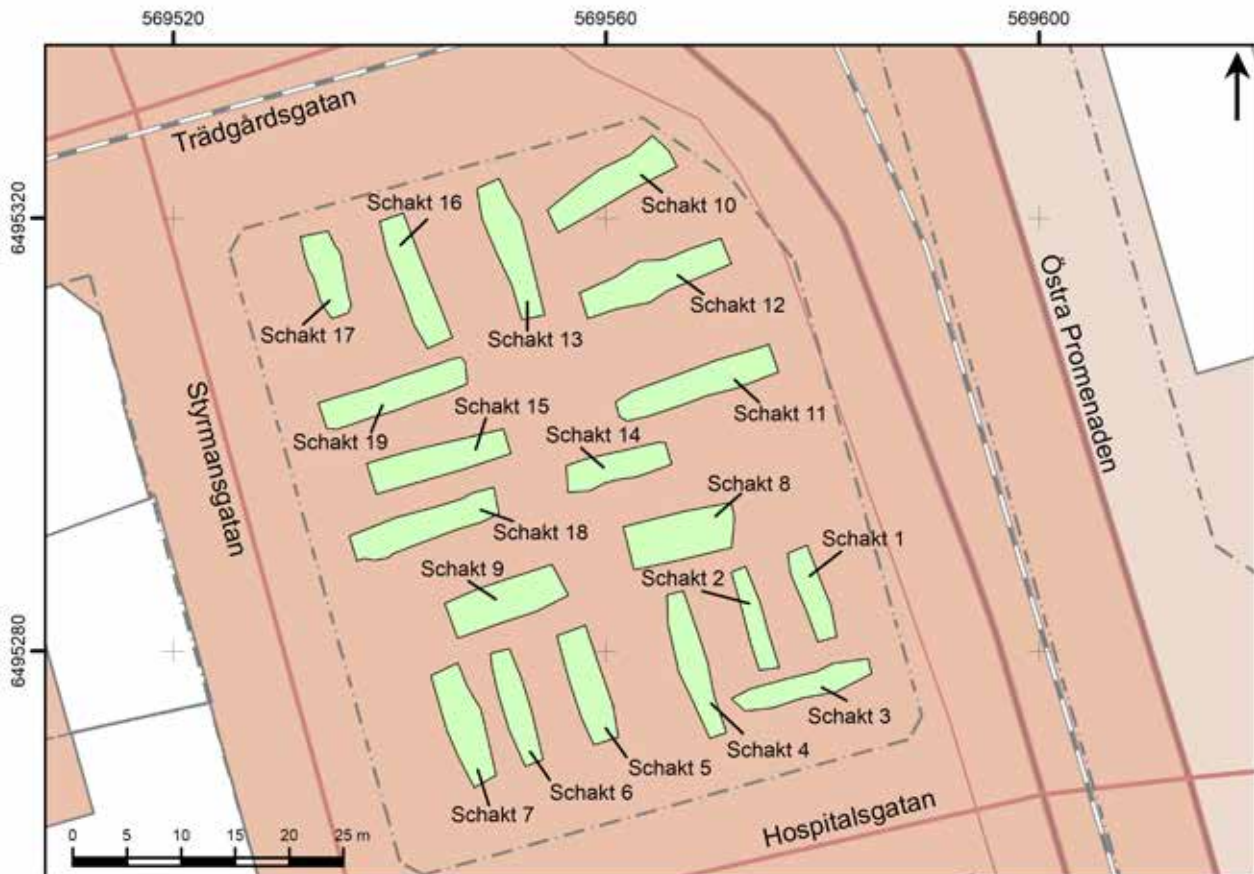
Syfte och målsättning

Syftet med utredningen var att få kunskap om det finns bevarade arkeologiska lämningar som kommer påverkas av den planerade byggnationen, samt att avgränsa dessa inom utredningsområdet och därmed kunna avskryva vissa delar inför fortsatta undersökningar.

Metod och genomförande

Nitton schakt grävdes inom det cirka 3 000 m² stora utredningsområdet (figur 4). Schakten var 8–14 meter långa och 2–4 meter breda. Sammanlagt grävdes en yta på cirka 600 m² upp. Schakten grävdes på djupet ner tills arkeologiska lämningar påträffades. Kulturlager grävdes som regel inte igenom, utan undersöktes endast ytligt och sparades sedan till framtida undersökningar. Undantag gjordes dock på två platser inom utredningsområdet (schakt 3 och schakt 19), där provgropar grävdes ner tills naturlig undergrund framkom. Detta för att få en bild av kulturlagrens tjocklek och lämningarnas komplexitet.

Prover och fynd samlades inte in, då detta bedömdes ligga utanför utredningens syfte. Alla schakt, samt de lager och konstruktioner som påträffades, mättes in med RTK-GPS. Även husgrunder och källarkonstruktioner som bedömdes vara sentida mättes in, för att eventuellt kunna identifiera dessa byggnader på historiska kartor.

Figur 4. De nitton schakt som grävdes under utredningen. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:700.

I enlighet med Länsstyrelsens förfrågningsunderlag har även en kart- och arkivstudie genomförts som en del av utredningen. Bland annat har husförhörlängder, mantalslängder och bouppteckningar studerats, samt kartmaterial från Norrköpings stadsarkiv och Lantmäteristyrelsens arkiv.

Utredningsresultat

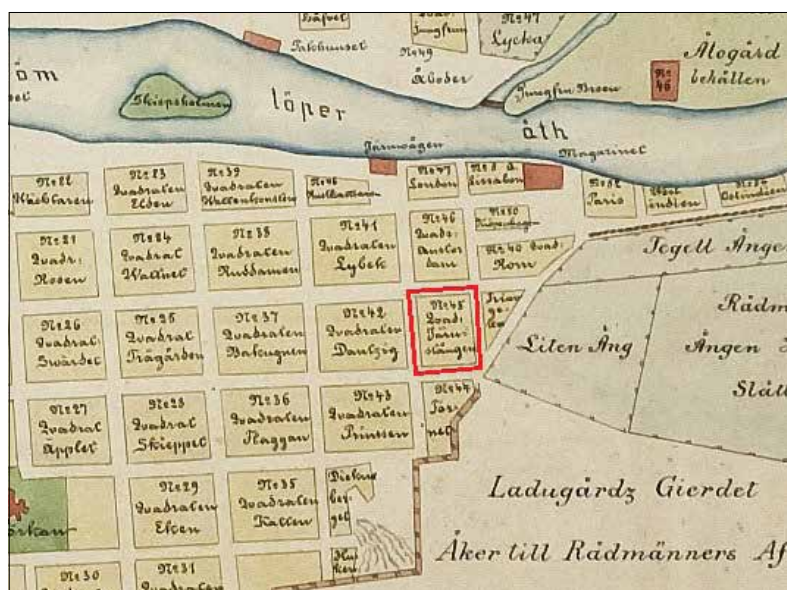
Kart- och arkivstudie

Kartmaterialet

När kvarteret Järnstången först bebyggdes är inte känt. På en karta över Norrköping som påstås vara från 1640 tycks norra halvan av kvarteret vara bebyggd och ligga i stadens östligaste utkanter. Det är dock oklart hur mycket denna karta har med verkligheten att göra och dess äkthet har på senare tid ifrågasatts (Carelli 2021:46–55).

Det är dock sannolikt att kvarteret först bebyggdes under 1600-talet, i samband med att staden var inne i sin mest expansiva fas. Kvarteret syns först på kartan som visar staden före stadsbranden 1719 (figur 5), så det är troligt att kvarteret ödelades i samband med denna brand.

Närområdet runt kvarteret Järnstången ska under 1700-talet ha varit känt för att många skeppare och sjömän bodde där. När stadens kvarter namngavs i början av 1700-talet fick därför många av de närliggande kvarteren namn som anknyter till utrikes handel – Danzig, Lybeck, Amsterdam, Ostindien och Amerika. Även gatunamnen Styrmansgatan och Skepparegatan passar in på temat.

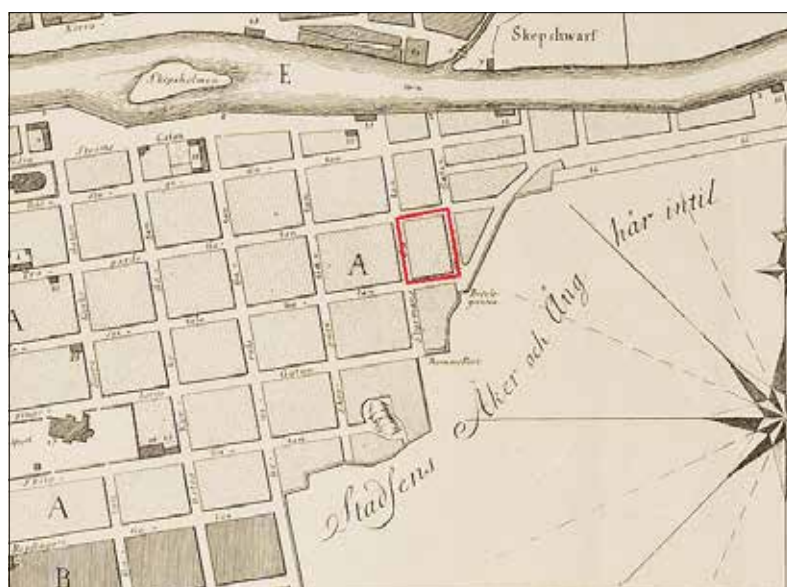

Figur 5. Kvarteret Järnstängen markerat med en röd polygon på kartan som visar Norrköping före stadsbranden 1719.

Varifrån namnet Järnstängen kommer är inte helt känt, men två tomtägare från 1720-talet har framförts som möjliga namngivare – Karl dragare (som troligen arbetade som järndragare, det vill säga med att transportera och väga stångjärn) och gelbgjutaren Hans Wilhelm (gelbgjutare, det vill säga hantverkare som gjöt i gul metall, till exempel mässing) (Kristensson 2018:44).

Vi den här tiden låg kvarteret Järnstängen i östra utkanten av staden, och stadsgränsen passerade diagonalt igenom de intilliggande kvarteren Tornet och Triangeln i sydväst-nordöstlig riktning. Mitt emot kvarteret Järnstängens sydöstra hörn, där korsningen Hospitalsgatan-Östra promenaden är idag, finns en stadspört markerad på 1769 års karta (figur 6). Porten kallas Bödelsgrinden, ett namn som antyder att det kanske har funnits en avrättningsplats i närheten. Porten fanns kvar tills staden började expandera i slutet av 1800-talet, men på kartor från mitten av 1800-talet kallades den istället för Mästerns grind (figur 7). Ordet mästerman är dock synonymt med bödel.

Kvarteret ödelades återigen i samband med en stadsbrand 1822 (Carelli 2021:156–157).

Figur 6. Kvarteret Järnstängen markerat med en röd polygon på 1769 års karta över Norrköping. Här kallas stadsporten vid kvarterets sydöstra hörn för Bödelsgrinden.

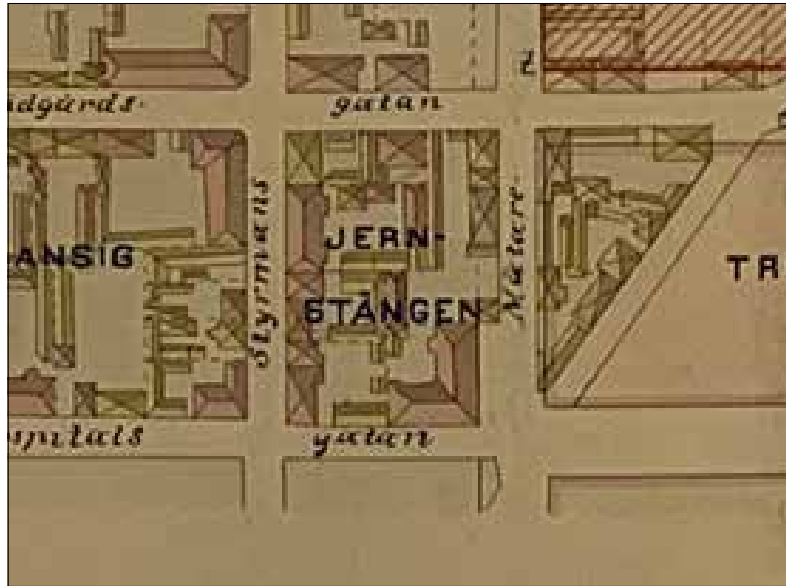
Figur 7. Kvarteret Järnstången markerat med en röd polygon på 1853 års karta över Norrköping. Här har stadsporten vid kvarterets sydöstra hörn bytt namn till Mästerns grind.

I slutet av 1800-talet skedde flera stora förändringar i området. Östra Promenaden började anläggas under 1870-talet, och den färdigställdes 1896. Den ersatte då den gamla Mätaregatan som hade legat öster om Järnstången sedan mitten av 1700-talet. Även inom kvarteret Järnstången skedde flera stora förändringar. På kartan från 1879, den första som visar enskilda byggnader inne i kvarteret, tycks kvarteret vara bebyggt med mindre gårdshus (figur 8). Men på 1899 års karta har flera större hus byggts, framför allt längs kvarterets kanter så att fasader bildats mot gatorna. Den nya bebyggelsen i öster har också anpassats efter den nya Östra Promenaden och kvarteret har blivit något smalare (figur 9).

I början av 1900-talet kom ytterligare en våg av ombyggnation i området. Den första Hamnbron uppfördes 1915, vilket medförde att kvarteret Amsterdam, som låg direkt norr om Järnstången, revs och att den sista kvarvarande delen av Mätaregatan togs bort. På kartor från mitten av 1900-talet syns att Järnstången var helt uppbyggd med stora byggnader, troligen flervåningshus, som främst har stått längs kvarterets kanter (figur 10). Byggnaderna kan även ses på äldre foton (figur 11). Dessa revs dock i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet, och därefter har kvarteret helt upptagits av en parkeringsplats.

Figur 8. Kvarteret Järnstången markerat med en röd polygon på 1879 års karta över Norrköping. Här tycks kvarteret vara bebyggt med mindre gårdshus.

Figur 9. Kvarteret Järnstängen på en karta från 1899. Här har flera större hus byggts vilket skapar mer sammanhängande fasader längs kanterna. Det nya huset i sydöst är anpassat efter Östra Promenadens bredd.

Figur 10. Kvarteret Järnstängen på en karta från 1964, då det var helt uppbyggt med stora byggnader.

Figur 11. Styrmansgatan mot norr någon gång på 1950-talet. Byggnaderna som syns direkt till höger i bild tillhör kvarteret Järnstängen. Källa: www.norrkopings-historia.se

Arkivmaterial

På Sven Rydings karta från 1728 (figur 12) syns hur kvarteret var tomtindelad och vilka tomtägarna var:

- 1) Sadelmakaren Johan Didrich
- 2) Sjöman Karl Johanssons änka
- 3) Båtsman Olof Berg
- 4) Gelbgjutare Hans Wilhelm
- 5) Karl dragare
- 6) Hökaren Nils Danielsson
- 7) Vaktkarlen Nils Bergling

Sadelmakaren Johan Didrich ägde den klart största tomten, och sadelmakeri var ett högstathantverk. Den näst största tomten ägdes av en hökare, vilket var en typ av handelsman. Övriga tomtägare hade låg- eller mellanstatusyrken. Även tomtöresrullor från 1730- och 1740-talet visar att kvarteret var indelat i sju tomter.

Figur 12. Sven Rydings karta från 1728 visar kvarteret Järnstängens sju tomter och deras ägare.

Mantalslängden från 1734 är den första som ordnar de skattlagda personerna efter kvarter och tomter (figur 13). Kvarterets sju tomter verkar ha bebotts av elva hushåll, med tanke på att tomt 2 ser ut att ha varit obebodd. Noterbart är att de flesta tomtägarna faktiskt verkar ha bott i kvarteret, och att det alltså måste ha varit bebyggt med bostadshus:

- 1) Sadelmakaren Johan Didrich med hushåll
- 2) Sjömannen Karl Johanssons arvingars tomt
- 3) Grundverkskarlen Lars Nilsson och hustru
Gårdsägaren Olof Bergs hustru
- 4) Gelbgjutaren Hans K. Wilhelm med hushåll
- 5) Järndragaren Karl och hustru
Hökaren Nils Danielsson och hushåll
- 6) Anders Fogels hustru
Packhuskarlen Nils och hustru
- 7) Vaktkarlen Nils Berglings hustru
Vaktkarlen Erik Dandbergs hustru
Nils med sin fästepiga

Kvadr. N. 45 Järnstängen.	
Johan Didrich	1 1 1 4
Olof Berg	1
Lars Nilsson	2
Hans K. Wilhelm	1
Karl Johanssons arvingar	2 1 3
Nils Danielsson	1 2 3
Anders Fogel	1 1 2
Nils Bergling	1
Erik Dandberg	1
Nils med sin fästepiga	1

Figur 13. Mantalslängd från 1734 visar vilka som bodde i kvarteret Järnstängen.

Senare under 1700-talet dog sadelmakaren Johan Didrich och tomt 1 togs över av hans änka Katarina Langhammar. Enligt en bouppteckning från 1779 fortsatte dock parets son med sadelmakeriet i en verkstad på tomten. Tomten kom nu att kallas Langhammars gård och där bodde enligt en husförhörlängd från 1760 även flera utrikessjömän (det vill säga sjömän som reste till andra länder) med sina familjer, samt en trädgårdsmästare, en krögerska och en vaktkarl (figur 14). Senare under 1700-talet kom även en bryggare och en handelsbokhållare att äga fastigheter på tomt 1. I början av 1800-talet fanns en fastighet på tomten som nyttjades som krog och kallades för Sjömanshärbärgen. Krogen ägdes av bryggaren Anders Samuel Gråsten som dock själv bodde i kvarteret Vattenkonsten.

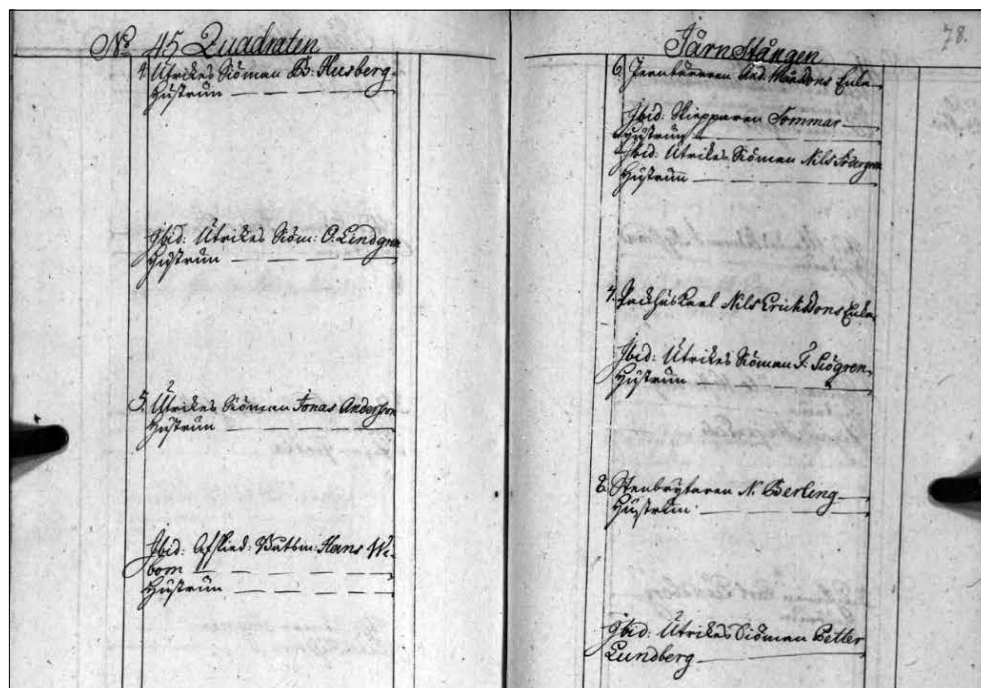
En bouppteckning från 1777 efter järnbäraren Lars Wretman berättar att tomt 2 var ”bebyggd med en stuva och kök, på andra sidan om porten en gammal stuva, en gammal vedbod samt i köket en liten inmurad kopparkittel, ytterst en trädgårdstomt med källa på gården”. År 1807 gjordes en annan bouppteckning efter varvstimmermannen Petter Malmsten. Då beskrevs tomten som ”en gård uti Strandkvarteret, kvadraten Järnstången bebyggd med tvenne gamla timmerhus, innehållande tvenne boningsrum och ett kök under torvtak vid Styrmansgatan, samt inne på gården tvenne små vedbodas av bräder och en liten kryddgårdstomt”.

Angående tomt 3 nämns i en ofullständig bouppteckning från 1758 att skepparen Olof Berg och hans hustru Valborg Matsdotter hade en värd, så troligen hyrde de sin bostad.

År 1802 beskrivs tomten i en bouppteckning efter kofferdiskepparen Nils Sandberg. Det står då att den var ”bebyggd med ett gammalt timmerhus vid Styrmansgatan, innehållande på nedre botten en sal, kammare och kök med kontor samt lika rum ovan med vind och torvtak. Ett timmerhus inne på gården varest är i undre våningen brygghus och tvenne bodar samt däröver en kammare och kök, varuti skepparen Rybergs änka äger boningsrättighet uti sin livstid. Tvenne små vedbodas av bräder, samt ytterst en liten tomt som nyttjas till grönsaker”.

Tomt 4 beskrivs i en bouppteckning efter kofferdikaptensänkan Katarina Hallberg, som ”bebyggd med ett gammalt timmerhus vid Styrmansgatan, bestående av två boningsrum och kök med vind över samt bräd- och torvtak. Inne på gården tre små bodar till hälften av bräder och hälften av timmer samt en liten tomt till tobaksplanterande”.

I en husförhörslängd från 1760 presenteras tomt 6 som två olika tomter, men det är den enda källan som gör det. I flera bouppteckningar verkar dock endast delar av tomten beskrivas, så det verkar som att den har varit uppdelad i flera fastigheter. En fastighet, som kan vara antingen hela eller en del av tomt 6, beskrivs i en bouppteckning från 1755

Figur 14. Husförhörslängd från 1760. Här redovisas en åttonde tomt i kvarteret Järnstången, och det verkar vara tomt 6 som delats i två. Detta är dock den enda källan som nämner åtta tomter.

efter järnbäraren Anders Månsson. Fastigheten var då ”bebyggd med tvenne stugor åt gatan med små kök och vind uppå den ena, inpå gården en liten bod och källare med kammare uppå, ett fåhus, ett brygghus med en gammal inmurad brännvinspanna”. Månsson verkar också ha ägt två röda kor och en gris. I en bouppteckning från 1802 efter skeppstimmermannen Sven Dahlin behandlas endast en del av tomten. Den beskrivs som ”Under byggnaden [alternativt ”underbyggnaden”] av ett timmerhus uti Strandkvarteret kvadraten Järnstången vid Gamla Rådstuvugatan bestående av ett boningsrum och ett litet kök, samt en vedbod av bräder inne på gården”. År 1810 beskrevs en annan fastighet i en bouppteckning efter hallrättsvaktmästaren Johan Holmgren som ”bebyggd med ett timmerhus vid Gamla Rådstuvugatan bestående av ett boningsrum och kök med vind och torvtak över, inne på gården ett förfallet timmerhus innehållande tre boningsrum och två kök under torvtak samt fyra små vedbodar och ett skafferier av bräder”. Samma fastighet beskrivs i en ny bouppteckning efter bryggaren Aron Lethander från 1815 som ”bebyggd med ett timmerhus av tvenne våningar, innehållande fyra rum och ett kök, samt en liten byggnad med två rum och ett kök, samt nödige uthus”.

Angående tomt 7 nämner en bouppteckning från 1772 efter stensättaren Nils Berling att tomten var ”bestående av en källare med kammare över, en liten kammare nere på gården, fyra vedbodar samt liten trädgårdstomt”. En annan beskrivning som finns i en bouppteckning efter kofferdiskepparen Jonas Petersson från 1809 berättar om ”två gamla timmerhus, innehållande tre boningsrum och två kök, en vedbod och en källare över jord, alltsammans under torvtak, samt av bräder en vedbod, jämte en liten tobakstomt.”

Sammantaget verkar bebyggelsen i kvarteret Järnstången bestått av mestadels mindre gårdsbebyggelse under i alla fall 1700-talet och början av 1800-talet. Husen har varit av trä och en eller två våningar höga. Många tomter har haft flera byggnader, med små uthus och vedbodar på gården. Flera av tomterna har också haft trädgårdar där grönsaker, kryddor och tobak har odlats. Vissa av de som bodde i kvarteret har haft brygghus på tomten och några få har ägnat sig åt djurhållning.

Provschakt

Stora delar av utredningsområdet visade sig vara störda efter de byggnader som stått i kvarteret fram till 1960-talet. Källare i betong eller sten, samt tillhörande avloppsrör och ledningar, framkom i flera schakt. Raseringsmaterial, troligtvis från dessa byggnader, har sedan använts för att jämna ut ytan. De översta lagren under bärlagren bestod i de flesta schakt mestadels av sten och tegel som fick schaktas igenom. Arkeologiska lämningar påträffades dock i alla schakt utom schakt 1, 13 och 17.

Kontexttyp	Antal
Lager	24
Nedgrävning	2
Stenkonstruktion	29
Träkonstruktion	2
Totalt	57

Tabell 1. De kontexter som framkom vid utredningen.

Totalt framkom 57 kontexter vid utredningen, fördelade enligt tabellen ovan (tabell 1). Notera att en stor majoritet av stenkonstruktionerna dock var av sentida datering.

Schakt 1

Schakt 1 var 8,8 meter långt och 2,3 meter brett. Det grävdes i nordnordväst–sydsydöstlig riktning i sydöstra delen av utredningsområdet. Schaktet grävdes mitt i vad som tolkades vara en tidigare källare. Den var fylld med sand och byggnadsmaterial, framför allt tegel och stenar. Tegelstenarna var i genomsnitt $0,25 \times 0,14 \times 0,07$ meter stora, medan stenmaterialet var större och bestod av både sprängsten och huggen sten. Källaren tolkades ha tillhört en byggnad som tidigare stått utmed Östra Promenaden. Schaktet grävdes till 1,6 meters djup utan att någon botten på källaren framkom. Inget av antikvariskt intresse påträffades i schakt 1.

Schakt 2

Schakt 2 var 9,7 meter långt och 1,8 meter brett. Det grävdes i nordnordväst–sydsydöstlig riktning och låg cirka 3,6 meter väster om schakt 1. På 0,7 meters djup i schakt 2 framkom ett lager (216). Det syntes bara som en 6,4 meter lång remsa längs västra sidan av schaktet då det i öster var skuret av en nedgrävning (figur 15). Lagret bestod av mörkbrun, kompakterad silt med inblandning av organiskt material och tolkades vara ett odlingslager. Det innehöll även sporadiskt med småsten, tegelbitar, kol, träbitar samt fynd av ben, kritpipor, glas, fajans samt yngre rödgods. Resten av schaktet var tidigare uppgrävt i samband med senare tiders markarbeten. Schakt 2 grävdes som mest till 0,7 meters djup.

Figur 15. Det mörkbruna lager 216 syns här på högra sidan av schaktet. Foto från norr.

Schakt 3

Schakt 3 var 12,8 meter långt och 2,2 meter brett. Det grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning söder om schakt 1 och schakt 2. Hela östra halvan av schakt 3 var störd av vad som tolkades vara samma källare som påträffats i schakt 1. På 0,7 meters djup i västra änden av schakt 3 framkom dock ett mörkbrunt siltlager (251). Detta var mycket likt odlingslager 216 i schakt 2 och tolkades vara en fortsättning på detta. Lagret skars i söder och öster av sentida huskonstruktioner (237 och 247), och i väster av nedgrävningen för ett rör. När lagrets yta undersöktes syntes fynd av kritpipor, glas och ben.

I västligaste änden på schakt 3 grävdes en mindre provgrop ner tills steril undergrund framkom. Odlingslager 251 genomgrävdes, och visade sig vara 0,5 meter tjockt vilket tyder på att det ackumulerats under lång tid. Odlingslagret låg direkt ovanpå den naturliga undergrunden, som bestod av gråblå lera och framkom på 1,2 meters djup. Provgropen grävdes ner till 1,9 meters djup.

Schakt 4

Schakt 4 grävdes i nordnordväst–sydsydöstlig riktning cirka 4,5 meter väster om schakt 2. Det var 13,7 meter långt och 2,6 meter brett. Ett liknande odlingslager som det som påträffades i schakt 2 och schakt 3 framkom även på två platser i schakt 4. Det låg på 0,9 meters djup och fanns dels i norra delen av schaktet (267), dels i mellersta delen (272). En nedgrävning fylld med raseringsmassor som korsade schaktet i öst–västlig riktning skiljde de båda lagerresterna åt. Lager 272 var något gråare till färgen och verkade ha mindre organiskt innehåll än lager 267 och tidigare framkomna odlingsytor. Fynd av glas, ben, yngre rödgods och fajans påträffades i lager 267.

I södra delen av schaktet framkom på 0,5 meters djup en stenkonstruktion (280) bestående av en stor (0,9 × 0,4 meter) fyrkantig sten. Denna tolkades vara lämning efter en sentida byggnad som troligen stått utmed Hospitalsgatan. Schakt 4 grävdes till ett största djup av 1,1 meter.

Schakt 5

Schakt 5 var 10,7 meter långt och 3,1 meter brett. Det grävdes i nordnordvästlig–sydsydöstlig riktning cirka 7,1 meter väster om schakt 4. I mellersta delen av schakt 5 påträffades två lager. Ett raseringslager (298) framkom på 1,2 meters djup på västra sidan av schaktet, och ett lerlager (303) som framkom på 1,5 meters djup på östra sidan. Raseringslager 298 bestod mestadels av orange tegelkross med inslag av kolbitar. Lerlager 303 verkade bestå av grå undergrundslera blandad med silt. Nedgrävt i lerlagret fanns ett möjligt stolphål (307). Det var runt till formen och cirka 0,25 × 0,2 meter stort. Det var fyllt med brungrå lera och silt (315), och runt stolphålet fanns flera knyt-nävsstora stenar som kan ha utgjort stenskoning.

I schaktets norra ände framkom en stenkonstruktion (292) på 0,5 meters djup. Stenarna var cirka 0,4 × 0,25 meter stora och konstruktionen tolkades vara ett fundament eller en husgrund, troligen med recent datering. I södra delen av schaktet påträffades endast störningar. Schakt 5 grävdes som mest till 1,5 meters djup.

Schakt 6

Det sjätte schaktet grävdes i nordnordväst–sydsydöstlig riktning cirka 4,2 meter väster om schakt 5. Det var 10,8 meter långt och 2,5 meter brett. I nordvästra hörnet av schakt 6 framkom på 1,4 meters djup en stenkonstruktion (328). Den var delvis övertäckt av ett tunt lager (322) som bestod av brungrön silt med klumpar av lera. Lagret tolkades vara påfört. Stenkonstruktionen utgjordes av en rad med stenar som löpte i nordöst–

sydvästlig riktning. Stenarna var 0,2–0,4 meter stora och rundade. De låg i två skift med långsidorna mot varandra och en flat sida vänd uppåt. Konstruktionen tolkades vara en möjlig husgrund. Stenarna låg i ett brungrått lerlager (338) som tolkades ha använts som sättmaterial. I lagret påträffades fynd av keramik och kritpipor.

Något längre söderut i schaktet framkom på 1,2 meters djup ett odlingslager (347) av brun silt med organiskt innehåll. Det var skuret av störningar i norr, öster och söder och fortsatte in i schaktväggen i väster. Hela södra halvan av schaktet var störd. Schakt 6 grävdes 1,4 meter djupt.

Schakt 7

Schakt 7 var 11 meter långt och 3,4 meter brett. Det grävdes i nordnordväst–sydsydöstlig riktning i sydvästra hörnet på utredningsområdet. På 0,5 meters djup framkom en stenkonstruktion (500) längs med norra och nordvästra kanten på schaktet. Konstruktionen tolkades vara grunden till ett sentida hus som stått utmed Styrmansgatan. Längre söderut i schaktet fanns en sten- och betongkonstruktion (509) som tolkades vara en ingång eller grunden till en trappa, och bedömdes vara samtida med stenkonstruktion 500.

I ett 1,8 × 1 meter stort område i östra delen av schaktet, mellan de båda stenkonstruktionerna, framkom dock ett lager (514). Lagret bestod av brun, homogen silt och tolkades vara ett odlingslager. Det hade dock större inblandning av träkol än övriga odlingslager som påträffades vid utredningen. I södra delen av schaktet påträffades endast störningar. Schakt 7 grävdes till ett största djup av 1 meter.

Schakt 8

Schakt 8 grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning cirka 2,9 meter norr om schakt 2 och schakt 4. Det var 10,9 meter långt och 4,2 meter brett. I östra delen av schakt 8 framkom en gatstensläggning (528) som troligen utgjort en gårdsplan eller gränd inne i kvarteret (figur 16). Gatstenarna var av varierande typer och utlagda i mönster. De största stenarna var fyrkantiga med 0,15 meter långa sidor, medan de minsta var oarbetade och 0,1 meter stora. Stenläggningen låg på 0,2–0,4 meters djup direkt under de översta bärlagren och tolkades därför vara recent, troligen från 1900-talet.

Figur 16. Gatstensläggning 528. Foto från söder.

Under stenläggningen och några sentida utfyllnadslager, på 0,95 meters djup, fanns ett odlingslager (539). Det bredde ut sig över ett $3,1 \times 2,8$ meter stort område och var skuret både i öster och väster av störningar. Lagret bestod av homogen, brun silt och innehöll fynd av keramik, ben, glas och kritpipor. Schakt 8 blev som djupast 0,95 meter.

Schakt 9

Schakt 9 var 10,7 meter långt och 3,7 meter brett. Det grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning cirka 6,8 meter väster om schakt 8. På 0,8 meters djup framkom i schaktets västra ände ett lager (553) av kompakt, grågul lera med linser av sand. Lagret innehöll sporadiskt med fynd av keramik och ben. Det tolkades vara ett möjligt golvlager. Lagret fortsatte in i schaktväggen i norr, väster och söder, men slutade tvärt mot väster utan någon tydlig vägg eller annan gränsmarkering. I resten av schaktet framkom ett mycket utbredd lager (558) som bestod av brun silt och sand med sporadiska inslag av raseringsmaterial. Det innehöll flera sandlinser, var heterogent och mycket fyndrikt och tolkades vara ett påfört utjämningslager. Lager 558 framkom på 0,9 meters djup, och djupare än så blev inte schakt 9.

Schakt 10

Schakt 10 var det första schaktet som grävdes på den norra halvan av utredningsområdet. Det var 12,7 meter långt och 3 meter brett och grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning nära det nordöstra hörnet på ytan. Lämningar i betong efter recenta byggnader framkom i schaktet, både längst i öster (590) och väster (601). Även mitt i schaktet var det mesta stört i samband med sentida markarbeten, men i ett $0,7 \times 0,6$ meter stort område fanns ett bevarat kulturlager (586). Lagret låg på 1 meters djup och bestod av brun, homogen silt och verkade vara ackumulerat. Det tolkades därför vara ett odlingslager, men innehöll även tunna skikt med lera. Schakt 10 grävdes som mest till 2 meters djup.

Schakt 11

Det elfte schaktet var 15,2 meter långt och 2,9 meter brett. Det grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning cirka 16,7 meter söder om schakt 10. Östra delen av schaktet upptogs helt av en källare i betong (628). Källaren bestod av 0,6 meter tjocka väggar i väster och öster, samt ett golv i mitten som framkom på 1,8 meters djup. Direkt väster om källaren framkom på 0,5 meters djup en stenkonstruktion (618) som tolkades vara en stenvägg eller husgrund. Den bestod av rektangulära stenar i storleken $0,9 \times 0,8$ meter. Konstruktionen bedömdes vara sentida. I västra delen av schaktet påträffades en stor betongplatta (632) som täckte hela schaktets bredd. När den grävdes igenom visade sig endast recenta störningar för olika kablar och rör finnas under.

Mitt i schaktet påträffades dock bevarade kulturlager inom en mindre yta. Ett odlingslager (611) av brun, homogen silt med inslag av träkol framkom på 0,9 meters djup. Det innehöll även ben, keramik och glas. Schakt 11 grävdes som mest till 1,8 meters djup.

Schakt 12

Schakt 12 var 14,1 meter långt och 2,8 meter brett. Det grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning och låg mitt emellan schakt 10 och schakt 11. Liksom i schakt 10 och schakt 11 upptogs hela östra delen av schakt 12 av en källare (662) i betong. Det är troligt att dessa källare tillhört de byggnader som stått utmed Östra Promenaden fram till 1960-talet.

Ett odlingslager (679) av brun, homogen silt med inblandning av organiskt material påträffades dock väster om källaren på 0,75 meters djup. Lagret upptog hela västra halvan av schaktet, och innehöll fynd i form av keramik, kritpipor, ben och glas. Ovan-

för lagret fanns en stenkonstruktion (690) som korsade schaktet i nord-sydlig riktning. Konstruktionen bestod av stenar i storleken $0,5 \times 0,4$ meter som låg i tre skift. Stenarna verkade ligga i odlingslagret, men lagret fortsatte även in under stenarna. Detta tolkades som ett tecken på att konstruktionen uppförts under den sista delen av tiden då området var uppodlat. Eftersom odlingslagret fanns på båda sidor om stenkonstruktionen så tolkades denna vara en fristående mur snarare än en husvägg. Schakt 12 grävdes som mest till 0,75 meters djup.

Schakt 13

Schakt 13 grävdes i nordnordväst-sydsydöstlig riktning cirka 2,4 meter väster om schakt 10. Det var 13,1 meter långt och 2,9 meter brett. Schaktet upptogs helt av en källare av betong (711) (figur 17). Källarens västra vägg löpte längs med västra schaktkanten och dess golv framkom på 1,4 meters djup i schaktet. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i schakt 13.

Figur 17. Betongkällaren i schakt 13. Foto från norr.

Schakt 14

Schakt 14 var 9,5 meter långt och 2,5 meter brett. Det grävdes i västsydväst-öst-nordöstlig riktning mitt på utredningsområdet, mellan schakt 8 och schakt 11. I östra delen av schakt 14 påträffades en stenläggning (731) som tolkades vara fortsättningen på stenläggning 528 från schakt 8.

I mitten av schaktet framkom vad som tolkades vara södra hörnet av en brunn med skoning av träplankor (719). Brunnen var fyrkantig och skoningen utgjordes av cirka 0,05 meter tjocka plankor. Konstruktionen framkom på cirka 2 meters djup, under störningar, och verkade vara nedgrävd (722) i undergrunden. Den fortsatte in i norra schaktväggen. Nedgrävningen var huvudsakligen fylld (727) med grå lera från undergrunden blandat med lite brun silt. Västra delen av schaktet upptogs helt av en sentida husgrund (738) av sten och tegel. Schakt 14 nådde ett maximalt djup på 2 meter.

Schakt 15

Schakt 15 grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning i mitten av utredningsområdet, 10,7 meter väster om schakt 11. Det var 13 meter långt och 2,9 meter brett. I schakt 15 påträffades en stenlagd yta av obearbetad kullersten (756) som tydligt var äldre än den i schakt 8 och schakt 14 (figur 18). Stenarna var cirka 0,1–0,15 meter stora. Konstruktionen var 4,5 meter lång och tolkades, utifrån fynd samt dess stratigrafiska läge 1,1 meter under markytan, vara en gårdsplan inne i kvarteret från sent 1700- eller tidigt 1800-tal. Stenläggningen fortsatte in i schaktväggen i norr och söder. Mot öster slutade den till synes av sig själv och ersattes av ett odlingslager (765). Odlingslagret bestod av brun, homogen silt med inblandning av organiskt material. I båda ändarna av schaktet fanns lämningar efter sentida byggnader. I öster fanns en husgrund av betong (772) och i väster ett av två stora stenblock (778), båda låg på 0,5 meters djup. Schakt 15 blev som mest 1,1 meter djupt.

Figur 18. Stenläggning 756 i schakt 15. Foto från öster.

Schakt 16

Schakt 16 var 12,5 meter långt och 2,7 meter brett. Det grävdes i nordnordväst–syd-sydöstlig riktning 6,6 meter väster om schakt 13. I schaktet framkom två recenta husgrunder på 0,2 meters djup. De tolkades som två separata konstruktioner trots att de låg intill varandra. Den ena (813) bestod av 0,3 meter stora stenar och korsade schaktet i öst–västlig riktning i norr. Den andra (819) bestod av något större stenar och korsade också schaktet i öst–västlig riktning fast något längre söderut. Sedan svängde den söderut och följde västra schaktkanten ända till schaktets södra ände.

Längst norrut i schaktet, norr om konstruktion 813, framkom ett odlingslager (809) på 0,65 meters djup. Lagret bestod av brun, homogen silt och tycktes fortsätta in under stenkonstruktion 813. I södra och mellersta delen av schaktet påträffades ett liknande odlingslager (829). Det kan ha varit en fortsättning på lager 809, även om det här framkom först på 1,1 meters djup. Lager 829 innehöll fynd av ben, keramik, porslin och glas. Schakt 16 grävdes som mest till 1,1 meters djup.

Schakt 17

Schakt 17 var 7,9 meter långt och 2,8 meter brett. Det grävdes i nordnordväst–syd-sydöstlig riktning cirka 4,2 meter väster om schakt 16, nära utredningsområdets nordvästra hörn. I schaktet framkom endast sentida huslämningar i form av källare av stora stenblock och betong (857). En betongvägg löpte längs med östra schaktväggen och ett betonggolv framkom på 1,3 meters djup över hela schaktytan. Tegelmurade innerväggar framkom inne i källaren. Längst i nordöst framkom en annan stenkonstruktion (850) bestående av stora stenblock som låg vägg i vägg med stenkonstruktion 857. Den tolkades höra till en samtida byggnad. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i schakt 17.

Schakt 18

Schakt 18 grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning cirka 2,5 meter söder om schakt 15. Det var 13,9 meter långt och 2,5 meter brett. På cirka 1 meters djup mitt i schaktet framkom ett träffislager (905). Det bredde ut sig över en $2,2 \times 2,2$ meter stor yta och tolkades vara ett möjligt golvlager. Öster om träffisen, på samma djup, fanns ett odlingslager (936). Det bestod av brun, homogen silt med inslag av organiskt material, i lagret påträffades fynd av keramik, ben och kritpipor (figur 19).

Mellan de båda lagren fanns en stenkonstruktion som tolkades vara en möjlig husvägg (914). Den korsade schaktet i nord–sydlig riktning och bestod av stenar i storleken $0,55 \times 0,25$ meter. Direkt öster om väggen, intill odlingslagret, fanns en mindre yta med lagda kullerstenar (923) i storleken 0,12 meter. Ytan tolkades vara resterna efter en tidigare gårdsplan eller gränd som plockats bort. Östligaste delen av kullerstensytan var mer ojämn och verkade omrörd.

Hela västra halvan av schaktet upptogs av en källare i sten och tegel (886). Troligtvis har den tillhört ett hus som stått utmed Styrmansgatan på 1960 talet. Schakt 18 blev som mest 1 meter djupt.

Schakt 19

Schakt 19 var 13,9 meter långt och 2,6 meter brett. Det grävdes i västsydväst–östnordöstlig riktning 3,9 meter norr om schakt 15. Hela västra halvan av schaktet upptogs av en sentida källare (962) av tegel, sten och betong.

Öster om källaren framkom, under störningar, en träkonstruktion som tolkades vara ett trägolv (968) inne i en äldre byggnad. Det bestod av två direkt på varandra liggande lager med mjuka och mycket dåligt bevarade plankor. Det översta lagret låg i nord-sydlig riktning och det undre i öst-västlig. Trägolvet bredde ut sig över en $2 \times 1,5$ meter stor yta och påträffades cirka 1,4 meter under marken.

Längre österut i schaktet fanns ett område som verkade helt ostört. Här framkom det översta kulturlagret redan på 0,5 meters djup. Det rörde sig om ett brandlager (978) med eldpåverkade raseringsmassor. Vid norra schaktväggen grävdes en andra provgrop

Figur 19. Skärva av yngre rödgods påträffad i lager 936 i schakt 18. Foto Mattias Johansson.

Figur 20. Lagerföljden i norra profilväggen i schakt 19, som framkom när en provgrop grävdes ner till steril undergrund. Foto från söder.

ner genom lagret tills steril undergrund framkom för att utreda kulturlagrens tjocklek. Då genomgrävdes vad som tolkades vara en äldre byggnad. En mycket tydlig lagerföljd kunde här ses i norra schaktväggen (figur 20). Två nivåer med trägolvet samt en nivå med lergolv kunde identifieras, samt konstruktionslager emellan golven. Ovanför fanns två nivåer med brandlager med utjämningslager av sand emellan. Utifrån fynd tolkades byggnaden vara från 1700-talet. Hela lagerföljden var 1,1 meter tjock. Undergrunden framkom i schakt 19 på 1,6 meters djup, och provgropen grävdes till 1,9 meters djup.

Tolkning och utvärdering

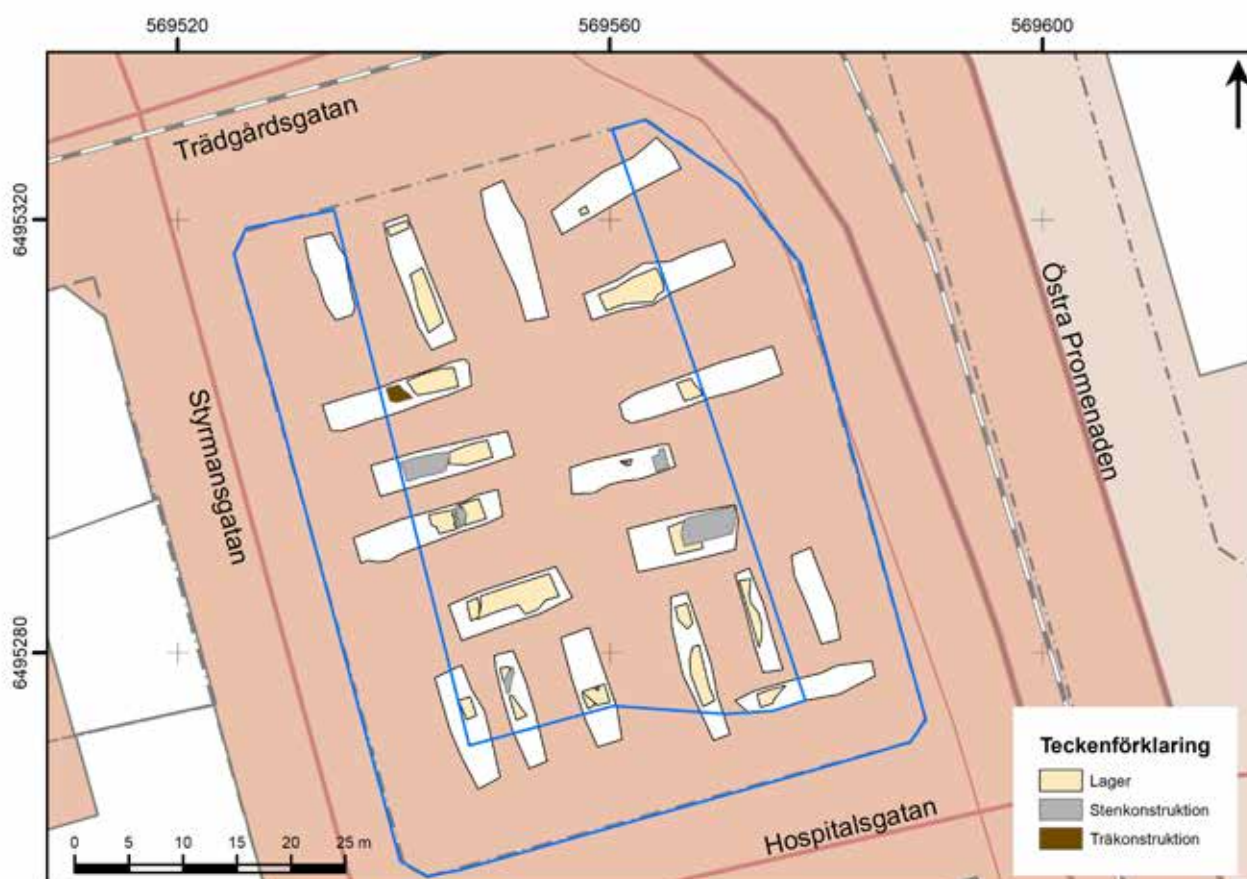
Omfattande störningar i form av igenfyllda källare fanns längs med kvarterets kanter i söder, öster och väster, vilket stämmer väl överens med hur byggnaderna står på kartan från 1964. Inom denna yta (se polygon i figur 21) på cirka 1 500 m² bedöms det vara osannolikt att lämningar kan påträffas. Ytan bör därför kunna avskrivas inför fortsatta undersökningar. Eventuellt kan även en delyta i mitten i norr, omkring schakt 13, avskrivas. Denna yta verkar också vara bebyggd på kartan från 1964. Inom det övriga utredningsområdet förekom också mycket störningar, men de var inte sammanhängande utan mer utspridda med välbevarade lämningar emellan. Där bedömer Stiftelsen Kulturmiljövård att vidare undersökningar bör genomföras innan området kan exploateras.

I schakt 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16 och 18 framkom kulturlager som tolkades vara möjliga odlingslager. Lagren påträffades vanligtvis på 0,7–1,1 meters djup och utifrån fyndmaterialet, som bestod av yngre rödgoods, fajans, kritpipor, djurben och glas, tolkades lagren vara från 1700-talet. Detta kan ses som ett tecken på att stora delar av kvarteret varit uppodlat. Förmodligen har det handlat om trädgårdsodlingar.

Flera stenkonstruktioner framkom vid utredningen. De flesta av dessa var dock i form av recenta husgrunder eller källare. En stenlagd yta påträffades i schakt 8 och schakt 14, men den tolkades utifrån det stratigrafiska läget direkt under bärlagren vara från 1900-talet. En äldre stenläggning framkom i schakt 15. Denna tolkades vara en kullerstenslagd gårdsplan från sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal.

Även två äldre träkonstruktioner påträffades. I schakt 14 framkom vad som bedömdes vara en träskodd brunn, och i schakt 19 fanns ett trägolv som tolkades ha tillhört en byggnad från 1700-talet. Detta var troligen den enda byggnaden från före 1800-talet som påträffades vid utredningen.

På två platser inom utredningsområdet grävdes provgropar ner tills den naturliga undergrunden framkom för att få kunskap om kulturlagrens tjocklek. I schakt 3 var kulturlagren 0,5 meter tjocka och undergrunden påträffades på 1,2 meters djup. I schakt 19 var kulturlagren 1,1 meter tjocka och undergrunden framkom på 1,9 meters djup.

Figur 21. Planen visar alla kontexter som tolkas vara möjligt 1800-tal eller tidigare. Den blå polygonen visar ett område som bedöms kunna anskrivs inför fortsatta undersökningar. Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:700.

Referenser

Kartmaterial

Norrköpings stadsarkiv

<https://www.norrkoping.se/kultur-och-fritid/bibliotek-och-arkiv/stadsarkiv/kartor.html>

Norrköpingskarta 1719

Norrköpingskarta 1769

Norrköpingskarta 1853

Norrköpingskarta 1879

Norrköpingskarta 1899

Norrköpingskarta 1964

Lantmäteristyrelsens arkiv

D75-1:12

Fotomaterial

www.norrkopingshistoria.se

Övrigt arkivmaterial

Vadstena landsarkiv

Norrköpings rådbusrätts och magistrats arkiv:

Boupppteckningar i FIaaa 10:59ff; FIaaa 11:843ff; FIaaa 25:803ff; FIaaa 30:1061ff;

FIaaa 32:219ff; FIaaa 55, nr 16; FIaaa 56, nr 59; FIaaa 60, nr 26; FIaaa 60, nr 61;

FIaaa 62, nr 74; FIaaa 63, nr 8; FIaaa 63, nr 31; FIaaa 63, nr 85; FIaaa 68, nr 10;

FIaaa 109, nr 81

Norrköpings S:t Olai kyrkoarkiv:

AI:5, Järnstången:76–78

Norrköpings stadsarkiv

Kartsamlingen:

J 2 az:1

Vadstena landsarkivs deposition:

Volym 44–48, tomtöresrullor nr 45 och nr 56

Riksarkivet

Kammararkivet:

Mantalslängd 1734 för Norrköpings stad

Litteratur

Bertheau, M & Dardel, E. 2010. *Äldre bebyggelse i kvarteret Ruddammen*. Arkeologisk förundersökning av del av RAÄ 95. Norrköping stad. Östergötlands län. Rapporter från Arkeologikonsult 2010:2378.

Carelli, P. 2021. *En synnerligen vacker och blomstrande stad. Historisk-arkeologiska perspektiv på Norrköpings äldre historia (ca 1000–1800)*. Ekström & Garay. Vilnius.

Carlsson, M & Runer, J. 2012. *Holländare, ryssar och tobak. Odling och bebyggelse inom kvarteret Ruddammen i Norrköping*. Särskild arkeologisk undersökning. RAÄ 96. S:t Johannes. Norrköping stad och kommun. Östergötlands län. Rapporter från Arkeologikonsult 2012: 2410.

Hedvall, R. 2013. *En stadstomt med tobaksodlingar*. Arkeologisk förundersökning. UV rapport 2013:98.

Hedvall, R. 2017. *Åker, hospitalstomt och tobaksplantage – en Norrköpingstomts historia*. Arkeologisk undersökning. Arkeologerna rapport 2017:102.

- Hedvall, R. 2019. *I utkanten av Norrköpings stad – schaktningsövervakning för fiber*. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Östergötland. Norrköpings stad och kommun. Saltängen 1:1 och Östantill 1:2. RAA S:t Johannes 96:1. Arkeologerna Statens historiska museer rapport 2019:53.
- Karlsson, P., Menander, H. & Westerlund, J. 2001. *En 1600-tals källare i kv Vattnet*. Norrköpings stad och kommun. Östergötland. UV Öst rapport 2001:60.
- Kristensson, P. 2018. *Norrköpings kvartersnamn*. Klingsbergs förlag. Norrköping.
- Romedahl, H. 2017. *Kv Ruddammen 7*. Arkeologisk förundersökning inom kv Ruddammen 7. Norrköpings stad och kommun. Östergötlands län. Rapport från Östergötlands museum 2017:1.
- Sundberg, K. 2001. *Nya Torget*. Norrköpings stad och kommun. Östergötland. UV Öst rapport 2001:46.
- Öjhage, P. 2020. *Spåren av 1700- och 1800-talets byggnation i kvarteret Flaggan*. Arkeologisk schaktningsövervakning intill fornlämningsområde L2009:7173 (96:1). S:t Johannes socken. Norrköpings stad. Östergötland. Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3235.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM20166
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-16787-2020, 2020-12-04
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	12–23 april 2021
<i>Personal:</i>	Fredric Wirbrand (projektledare) Ingela Harrysson Mattias Johansson Thomas Valtersson (grävmaskinist)
<i>Landskap:</i>	Östergötland
<i>Län:</i>	Östergötland
<i>Kommun:</i>	Norrköping
<i>Socken:</i>	Norrköpings stad
<i>Fastighet:</i>	Järnstången 10
<i>Fornlämning:</i>	L2009:7173, stadslager
<i>Fastighetskarta:</i>	64F 9GN Norrköping
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	N6495267–6495327/Ö569531–569584
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningssmetod:</i>	RTK-GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inga dokumentationshandlingar utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Area (m ²)	Maxdjup (m)	Kontexter
1	8,8	2,3	19,1	1,6	–
2	9,7	1,8	16,8	0,7	216
3	12,8	2,2	26,6	1,9	237, 247, 251
4	13,7	2,6	30,6	1,1	267, 272, 280
5	10,7	3,1	31,4	1,5	292, 298, 303, 307, 315
6	10,8	2,5	24,5	1,4	322, 328, 338, 347
7	11	3,4	33,6	1	500, 509, 514
8	10,9	4,2	41,4	0,95	528, 539
9	10,7	3,7	38,6	0,9	553, 558
10	12,7	3	36,5	2	586, 590, 601
11	15,2	2,9	41,4	1,8	611, 618, 628, 632
12	14,1	2,8	41,1	0,75	662, 679, 690
13	13,1	2,9	34,7	1,4	711
14	9,5	2,5	24,7	2	719, 722, 727, 731, 738
15	13	2,9	36,5	1,1	756, 765, 772, 778
16	12,5	2,7	33,3	1,1	809, 813, 819, 829
17	7,9	2,8	21,8	1,3	850, 857
18	13,9	2,5	38,6	1	886, 905, 914, 923, 936
19	13,9	2,6	38	1,9	962, 968, 978

Bilaga 2. Kontexttabell

ID	Kontexttyp	Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Största tjocklek (m)	Djup (m)	Beskrivning
216	Lager	2	5	0,9	–	0,70	Odlingslager i botten på schakt 2. Låg vid sidan av husgrund i öster. Fortsatte antagligen in i schakt 3 i söder, på andra sidan nedgrävningen för brunn. Fynd av kritpipa, glas, yngre rödgods, fajans och ben framkom.
237	Stenkonstruktion	3	1,2	0,7	0,3	0,50	Husgrund/källarvägg som framkom mitt i schakt 3. Tycktes bestå av stenar i minst två skift i varierande storlek. Husgrunden var i nord-sydlig riktning men svängde i söder mot väster. Troligen 1900-tal.
247	Stenkonstruktion	3	2	0,4	0,6	0,10	Husgrund/källarvägg som syntes i västra delen av södra profilväggen på schakt 3. Troligen 1900-tal då den verkade samtida med en asfaltsbeläggning.
251	Lager	3	3	1,2	0,5	0,70	Odlingslager i botten på schakt 3. Låg mellan husgrunder i öster och söder. Fortsatte antagligen in i schakt 2 i norr. Avgrävd av schakt för rör i väster. Fynd av kritpipa, glas och ben framkom.
267	Lager	4	2	1,4	–	0,90	Odlingslager i botten på schakt 4, norra delen. Avgrävd av störning fylld med byggnadsmaterial i söder. Fynd av glas, yngre rödgods, fajans och ben framkom.
272	Lager	4	5,5	1,4	–	0,90	Ackumulerat lager, troligen ett odlingslager, som framkom i södra delen av schakt 4. Var något gråare än övriga odlingsytor, och verkade mindre organiskt. Stört av husgrund i söder och större störning med byggnadsmaterial i norr.
280	Stenkonstruktion	4	0,9	0,4	0,4	0,50	Stor fyrkantig sten. Troligen del av husgrund till byggnad i södra delen av området. Troligen 1900-tal.
292	Stenkonstruktion	5	2,45	1,4	–	0,50	Trolig husgrund eller fundament i norra änden av schakt 5. Består av stenar i varierad storlek som ser lagda ut. Ytan är för ojämn och stenarna för stora för att det ska vara en stenläggning.
298	Lager	5	1,7	0,8	0,3	1,20	Raseringslager under lager med bråte i mitten av schakt 5. Syntes mest i västra delen av schaktet men kan ha fortsatt till östra sidan. Bestod mest av smuligt orange tegel med inslag av kolbitar. Några fynd av keramik och spik.
303	Lager	5	2,4	2	–	1,50	Grått, lerigt lager i botten av schakt 5. Verkar ligga ovanpå undergrunden och bestod delvis av undergrundslera blandat med silt. Ovanpå fanns raseringslager samt en samling rundade stenar med oklar funktion, kanske spisröse. Lagret stördes i norr och söder av moderna nedgrävningar för rör och byggnader.
307	Nedgrävning	5	0,25	0,2	–	1,50	Eventuellt stolphål, nedgrävt i lager 303. Fyllt med lager 315 och kanske stenskött.
315	Lager	5	0,25	0,2	–	1,50	Eventuellt ett litet stolphål som var nedgrävt i lager 303. Runt till formen med knytnävsstora stenar runt som kan ha utgjort skoning.
322	Lager	6	1,2	1	–		Lager i nordvästra hörnet av schakt 6. Gick upp över stenkonstruktion 328. Lagret tolkas vara omgrävt då det innehöll kluttar av lera.
328	Stenkonstruktion	6	1,5	0,4	–	1,40	Nordöst-sydvästlig rad med stenar av rundat äsmaterial. Stenarna var lagda långsida mot långsida utom på västra sidan. Flat sida uppåt. Minst två skikt, ställvis med håligheter mellan stenarna. Möjlig husgrund eller syll. Liknande stenmaterial syntes även i nordvästra hörnet.
338	Lager	6	1,5	4	–	1,40	Lerlager som stenarna i stenkonstruktion 328 var placerat i. Stenarna låg i flera skikt och leran var blöt och lös under första skiktet av sten. Fynd av kritpipa och keramik.
347	Lager	6	1,2	1	–	1,20	Förmodat odlingslager bevarat mellan urschaktade ytor i botten av schakt 6, södra delen. Överlagrades av sentida raseringslager som utanför lagret gick ner till leran.
500	Stenkonstruktion	7	10	0,8	–	0,50	Husgrund efter byggnad som antagligen stått utmed Styrmansgatan. 1900-tal. Fortsätter i söder som stenkonstruktion 509.
509	Stenkonstruktion	7	–	–	–		Fortsättning på stenkonstruktion 500 mot söder. Bestod av stora stenar och betongblock och tycktes vara en ingång med eventuell trappa.
514	Lager	7	2	1,1	–	1,00	Brunt, homogent lager i mitten på östra sidan av schakt 7. Stört av husgrund i norr, väster och söder. Verkar vara ett odlingslager, men har mer kol och mindre fynd än vad de andra odlingslagren har haft.
528	Stenkonstruktion	8	5	2,2	0,2	0,40	Gatstensläggning som troligen har utgjort en gränd eller gårdsplan mitt inne i kvarteret. Bestod av flera olika typer av stenar som låg i olika mönster. Dock kom den från 1900-talet. Omrörda lager direkt under.

ID	Kontexttyp	Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Största tjocklek (m)	Djup (m)	Beskrivning
539	Lager	8	5	3,3	–	0,95	Odlingslager i schakt 8. Stört av källare i väster. Låg under omrörda lager som i sin tur låg under kullerstensläggning. Lagret innehöll fynd av ben, glas, keramik och kritpipa.
553	Lager	9	1,6	1,1	–	0,80	Kompakt lager med lera och vissa linser av sand. Tolkas som ett möjligt lergolv. Brända fläckar på ytan. Innehåller sporadiskt med fynd av keramik och ben. Dock syntes ingen vägg eller avgränsning mot öster.
558	Lager	9	9	3	–	0,90	Brunt lager med mycket fynd som täcker större delen av schakt 9. Möjligen ett odlingslager men mer sannolikt utjämning, då lagret var linsigt, heterogent och innehöll några stora stenar.
586	Lager	10	1	0,65	–	1,00	Liten yta med bevarade lager i västra delen av schakt 10. Verkar vara ackumulerat, kanske odlingslager. Dock övertäckt av påförd lera, 0,15 meter tjock. Ovanför leran mer odling, 0,15 meter tjock. Ytan skuren av rör i söder, väster och norr, elledning i öster.
590	Stenkonstruktion	10	2,5	2,5	–	0,05	Husgrund i betong. Sentida.
601	Stenkonstruktion	10	1,6	0,3	–	0,75	Husgrund av betong i västra änden av schakt 10.
611	Lager	11	2	1,6	–	0,90	Odlingslager mitt i schakt 11. Innehöll ben, keramik och glas. Skuren av husgrunder i öster och väster.
618	Stenkonstruktion	11	1,6	1,1	–	0,50	Stenvägg mitt i schakt 11. Hör troligen ihop med betongkällaren 628. Antagligen sentida.
628	Stenkonstruktion	11	5	1,6	–	0,75	Betongkällare i östra delen av schakt 11. Består av väggar i öster och väster, med golv emellan. Golvet framkom på 1,9 meters djup. Väggarna 0,6 meter tjocka.
632	Stenkonstruktion	11	5	1,6	–	0,70	Betongplatta i västra delen av schakt 11. Plattan täckte hela bredden på schaktet och hade grön färg på sig. I östra delen låg den under en stensamling. Plattan var cirka 0,2 meter tjock och under kom kablar och ett stenröse, sedan undergrund på 1,7 meters djup.
662	Stenkonstruktion	12	6	2,2	–	0,10	Husgrund i betong. Sentida.
679	Lager	12	7	2,2	–	0,75	Odlingslager i schakt 12. Ligger väster om husgrund i betong. Går under husgrund i sten i väster, möjligen samtida med denna då lagret även gick upp mot stenarna men ingen nedgrävningskant syntes. Lagret gick även under modern elkabel. Innehöll ben, keramik, kritpipor och glas.
690	Stenkonstruktion	12	2,2	1	0,6	0,50	Stengrund som korsade schakt 12 i nord-sydlig riktning. Låg på men i odlingslagret, så de kan ha varit delvis samtida. Oklart om det var en byggnad då odling fortsatte på båda sidor. Kanske en mur?
711	Stenkonstruktion	13	7	2	–	0,05	Betongkällare. Sentida.
719	Träkonstruktion	14	0,5	0,45	–	2,00	Två plankor nära schaktväggen som tycks utgöra södra hömet på en fyrkantig konstruktion. Möjligen en timrad brunn. Nedgrävd i undergrunden. Består av cirka 0,05 meter tjocka plankor.
722	Nedgrävning	14	1	0,6	–	2,00	Nedgrävning för brunn. Mycket otydlig kant. Går ner i undergrunden.
727	Lager	14	1	0,6	–	2,00	Fyllning i nedgrävning för brunn. Består mest av återförd undergrundslera. Väldigt otydlig gentemot omkringliggande lager.
731	Stenkonstruktion	14	1,8	1,4	0,2	0,55	Kullerstensläggning. Troligen sentida. Samtida med intilliggande markbrunn.
738	Stenkonstruktion	14	6	1,6	–	0,50	Husgrund av sten och tegel i västra delen av schakt 14. Väldigt tjock. Antagligen sentida.
756	Stenkonstruktion	15	4,5	2	–	1,10	Stenlagd yta av obearbetad kullersten. I schaktet ej synlig i sin helhet. Troligen del av gårdsplan med datering från 1700- eller tidigt 1800-tal. Oklar relation till odlingslager i öster, tydligt skuren av husgrundsnedgrävning i väster.
765	Lager	15	3	2	–	1,1	Odlingslager bestående av brun, homogen silt med inblandning av organiskt material.
772	Stenkonstruktion	15	2	1,6	–	0,50	Husgrund av betong i östra änden av schaktet.
778	Stenkonstruktion	15	3	2	–	0,50	Nedgrävning för husgrund med tendens till husgrund i form av flertalet större block, upp till 1,5 meter långa.
809	Lager	16	2,1	0,9	–	0,65	Odlingslager som framkom i nordligaste änden av schakt 16. Går eventuellt in under husgrund i söder.
813	Stenkonstruktion	16	2,1	1,1	–	0,20	Husgrund av sten som korsar schaktet i öst-västlig riktning. Kanske samma som stenkonstruktion 819.

Bilaga 2. Kontexttabell

ID	Kontexttyp	Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Största tjocklek (m)	Djup (m)	Beskrivning
819	Stenkonstruktion	16	6	2,1	–	0,20	Husgrund, kanske samma som stenkonstruktion 813. Bildar ett L med två väggar.
829	Lager	16	7	2,1	–	1,10	Utbrett odlingslager i schakt 16. Täcker hela södra och mellersta delen. Troligen samma som lager 809. Innehöll ben, keramik, porslin och glas.
850	Stenkonstruktion	17	1	1	–	0,35	Husgrund, del av och sentida, av större block i norra schaktet. Troligen hörn som sticker fram i schaktet. Oklar relation till andra husgrunden i samma schakt, eventuellt sammanbyggda med hörn mot hörn.
857	Stenkonstruktion	17	5	2,5	–	0,50	Husgrund, del av och sentida, omfattande grundmur av större block i norr och längs med östra schaktväggen ovanpå källarvägg av betong. Söder och väster om detta fylld källare med botten av större betongplattor samt tegelmurade innerväggar. Källarens betonggolvs på 1,25 meter under markytan.
886	Stenkonstruktion	18	5	2	–	0,40	Källare i västra delen av schakt 18. Bestod av sten, tegel och puts. Tegelmurad innervägg.
905	Lager	18	3	2	–	1,00	Träflislager mitt i schakt 18. Genomkorsas av störning. Slutar i öster vid stenvägg. Möjligt golvlager. Innehöll flintgods.
914	Stenkonstruktion	18	2	0,4	–	0,80	Möjlig stenvägg mitt i schaktet. Skiljer träflis och odlingslager åt. Ligger intill mindre stenkonstruktion med kullerstenar.
923	Stenkonstruktion	18	2	0,9	–	1,00	Stenkonstruktion intill en vägg mitt i schaktet. Eventuellt kullerstensläggning men verkar omrörd. Östra delen har en utbuktning med delvis annan karaktär, kan vara en nedgrävning där. Kanske ett stenskott stolphål. Öster om börjar odlingslager.
936	Lager	18	2	2	–	1,00	Odling i östra delen av schaktet. Innehöll keramik, ben och kritpipor.
962	Stenkonstruktion	19	5	2	–	0,30	Husgrund samt källare med golvs. Gjord av tegel, sten och betong.
968	Träkonstruktion	19	2	1,5	–	1,42	Plankgolvs, troligen inne i hus. Bestod av två lager med plankor där det undre verkade ligga i nord-sydlig riktning och det övre i öst-västlig. Väldigt mjuka och dålig bevaringsgrad.
978	Lager	19	–	–	–	0,5	Relativt ostörd lagerföljd längs med norra kanten av schakt 19. Innehöll cirka 1,1 meter tjocka kulturlager. Flera lager verkade ha utgjort golvlager i en byggnad. Både golvs av trä och lera, med olika konstruktionslager emellan kunde ses. Ovanför fanns två nivåer med brandlager, med utjämningslager av sand emellan. Undergrunden, som bestod av blålera, framkom på cirka 1,6 meters djup. En provgrop grävdes till 1,9 meters djup.